

Actiemiddelen van drukkingsgroeperingen in België

Onderzoek aan de hand van het Vrouwen Overleg Komitee, de Bond Beter Leefmilieu, het Vlaams Artsensyndicaat en de Belgische Boerenbond.

door Ingrid VANHOREN

Wetenschappelijk medewerker aan het Instituut Recht en Samenleving van de Katholieke Universiteit te Leuven

In onze moderne Westerse samenleving lijkt het formele besluitvormingsproces sterk beïnvloed en bepaald te worden door informele groeperingen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in de media en in de politieke sociologie veel aandacht geschonken wordt aan drukkingsgroeperingen en hun potentiële en effectieve macht.

In deze bijdrage wordt een poging gedaan om via concreet onderzoek een beeld te geven van de aanwending van actiemiddelen door drukkingsgroeperingen en de verhoopte effectiviteit hiervan.

I. Situering en terminologie

In de literatuur vindt men een grote verscheidenheid aan bepalingen van 'drukkingsgroepering'. De oorzaak van deze verscheidenheid ligt ondermeer in het feit dat de drukkingsgroepering een maatschappelijk verschijnsel is, waarvan het begrip zeer nauw verband houdt met de cultuur van een bepaalde samenleving. De drukkingsgroepering is een cultureel bepaald verschijnsel en daarom is het zeer moeilijk een algemeen geldende definitie te geven. Toch lijken er gemeenschappelijke kenmerken in de bepalingen te zijn. Het gaat namelijk steeds over groeperingen die actief optreden in de spanningsruimte tussen staatsgezag en staatsburger¹.

De belangengroepering vormt het uitgangspunt voor beschouwingen over drukkingsgroeperingen. De belangengroepering als formele organisatie wordt gekenmerkt door gemeenschappelijke houdingen die leiden tot een specifiek referentiekader en tot het formuleren van eisen ten opzichte van de maatschappij. De groepering gaat dus de belangen van de leden verdedigen binnen de maatschappij. De drukkingsgroepering kan gezien worden als een belangengroepering, waarbij het belang aanleiding geeft tot het handelen met het oog op de realisatie van een bepaald doel. De drukkingsgroepering gaat met andere woorden 'de verdediging van haar belangen proberen te realiseren door binnen het politieke systeem te treden en er drukking uit te oefenen'. De drukkingsgroepering kan dan ook gedefinieerd worden als 'een

(1) J. MEYNAUD, *Les groupes de pression*. Paris, 1962, blz. 5-12.

groepering die bij de formele besluitvormers min of meer dwingende elementen aanbrengt, die aanzetten tot het voeren van een met de eigen belangen of opties conforme politiek².

Voor het concreet onderzoek naar het gebruik van actiemiddelen en de effectiviteit ervan, werden vier drukkingsgroeperingen bestudeerd. Met opzet werden vier totaal uiteenlopende organisaties uitgekozen, zodat men kan nagaan hoe deze verschillende drukkingsgroeperingen tewerk gaan rond verschillende onderwerpen. De onderzochte drukkingsgroeperingen zijn de volgende: het Vrouwen Overleg Komitee (VOK), de Bond Beter Leefmilieu (BBL), het Vlaams Artsensyndicaat (VAS), en de Belgische Boerenbond (BB).

Het Vrouwen Overleg Komitee is een feministische en pluralistische overleg- en drukkingsgroepering en telt ongeveer 40-50 actieve leden in de feitelijke vereniging. De inkomsten van de organisatie, meer bepaald de lidgelden en de subsidies voor de organisatie van de vrouwendag, liggen erg laag, met als gevolg een gebrek aan infrastructuur en personeel. De werking van het VOK hangt volledig af van de vrijwillige en actieve inzet van haar leden.

De Bond Beter Leefmilieu is een koepelorganisatie van milieuverenigingen en telt meer dan 60 leden in de VZW BBL-Vlaanderen. De inkomsten van de organisatie zijn afhankelijk van de lidgelden van de aangesloten verenigingen en van subsidies en toelagen. De BBL kent met andere woorden een financieel onzekere situatie, omdat de werking grotendeels afhangt van subsidies van overheden. Deze financiële onzekerheid heeft als gevolg dat de BBL een tekort heeft aan vaste werkkrachten. De vereniging heeft aan de andere kant toch een vrij goede infrastructuur en werking.

Het Vlaams Artsensyndicaat is een beroepsvereniging die in haar VZW 65 tot 70 van de gesyndiceerde Vlaamse geneesheren als lid beweert te hebben. De inkomsten van het VAS hangen volledig af van lidgelden, dit om de onafhankelijkheid van de organisatie te kunnen bewaren. Het grote aantal leden is dan ook erg belangrijk voor de organisatie en werking van de vereniging.

De Belgische Boerenbond is een christelijk geïnspireerde, sociaal-economische vereniging en telt ongeveer 80.000 leden. De inkomsten van de BB worden geput uit de lidgelden, subsidies, aangerekende diensten en publiciteit. De financiële toestand van de organisatie BB is zeer gunstig omdat de tekorten op de begroting steeds bijgelegd worden door de economische en sociaal-rechtelijke afdelingen van de coöperatie. Door deze gunstige financiële situatie van de BB, is het dan ook mogelijk om de organisatie goed uit bouwen. Er is een uitgebreide infrastructuur en een hoog personeelsbestand.

Deze vier organisaties vormen een vergelijkingsbasis voor een analyse van de aanwending van actiemiddelen door Belgische drukkingsgroeperingen. Om deze verge-

(2) W. DEWACHTER, *Politieke sociologie* (volume II). Leuven, 1985, blz. 4.

lijking te kunnen maken is een theoretisch overzicht van de mogelijke actietechnieken noodzakelijk.

II. Actiemiddelen en bepalende factoren : een theoretisch overzicht

Men kan zich de vraag stellen hoe drukkingsgroeperingen acties ondernemen om hun belangen te verdedigen en om bepaalde beslissingen bij de overheid te kunnen doordrukken. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat men nooit exact kan weten welke acties en hoeveel acties een drukkingsgroepering ondernomen heeft om een bepaalde beslissing bij de overheid te kunnen doordrukken. Drukkingswerk bevindt zich immers steeds in een grijze besluitvormingszone. Ten tweede zit men met het causaliteitsprobleem. Men kan met name nooit exact weten in welke mate specifieke resultaten aan een bepaalde drukkingsgroepering kunnen toegeschreven worden.

Met deze opmerkingen op de achtergrond is het interessant om na te gaan welke actiemiddelen een drukkingsgroepering kan aanwenden ten opzichte van de overheid en welke de mogelijke effectiviteit is van deze aangewende actiemiddelen.

Een drukkingsgroepering gaat dus een keuze maken tussen verschillende actiemiddelen om een bepaalde beslissing te kunnen doordrukken bij de overheid. Niet elke drukkingsgroepering gebruikt echter dezelfde actietechnieken om een doel te bereiken. Dit is afhankelijk van interne en externe factoren.

A. *Indirecte en directe actiemiddelen*

De actiemiddelen kunnen opgesplitst worden in twee soorten, namelijk de indirecte en directe actietechnieken.

'Indirecte actietechnieken' worden door drukkingsgroeperingen gebruikt voor de beïnvloeding van de overheid, niet op een plotse en directe wijze, maar geleidelijk en bestendig. Het hoofddoel is de vestiging en het onderhouden van een netwerk van relaties met de overheid, de politieke partijen, andere drukkingsgroeperingen en de publieke opinie. Deze vier actoren zijn actoren die een beslissende rol spelen in het politieke proces waarin de drukkingsgroepering probeert te infiltreren. Het netwerk van relaties of indirecte actietechnieken is dan bedoeld om wegen te effenen voor directe interventie of integendeel om deze directe actie overbodig te maken.

De relaties met de 'overheid' kunnen uitgesplitst worden in relaties met parlementairen, met ministers of regering en met de openbare administratie.

Naast de indirecte actiemiddelen, bestaan er 'directe actietechnieken'. Directe actietechnieken worden door de drukkingsgroepering gebruikt voor rechtstreekse interventie bij de publieke instanties. De bedoeling is overheidsmaatregelen te verhinderen, af te dwingen of in overeenstemming te brengen met de eigen belangen. De drukking op de overheid staat centraal, maar de directe drukking gaat meestal gepaard met indirecte drukking.

B. *Interne en externe bepalende factoren*

De indirecte en directe actietechnieken vormen een uitgebreide lijst van actiemiddelen³, die kunnen aangewend worden door drukkingsgroeperingen om hun belangen en eisen te verdedigen t.a.v. de overheid. Het is echter zo dat een drukkingsgroepering niet alle actiemiddelen zal en kan aanwenden. Het is onjuist te stellen dat een drukkingsgroepering een onbepaalde keuze kan maken tussen verschillende drukkingsmiddelen. De keuze van actietechnieken door een groepering wordt immers beperkt door een aantal interne en externe factoren. Deze factoren bepalen niet alleen de keuze van actiemiddelen, maar bepalen eveneens de effectiviteit van de aangewende actiemiddelen.

'Interne factoren' zijn factoren die betrekking hebben op de drukkingsgroepering zelf en die een bepalende invloed uitoefenen op de graad van efficiëntie en effectiviteit van elke drukkingsgroepering. De 'financiële macht' van een drukkingsgroepering is een belangrijke interne factor. Financiële capaciteit geeft immers de volgende mogelijkheden: de financiering van andere actietechnieken, publikaties, public relations, de opbouw van een eigen studiedienst, e.d.m. De bronnen van deze financiële middelen zijn hoofdzakelijk ledenbijdragen en subsidies, maar er zijn nog andere bronnen die meer in de sfeer van de geheimhouding blijven, zoals de eigen middelen, financiële steun van bedrijven,...

De omvang en de aard van het ledenbestand van een drukkingsgroepering vormen een tweede interne factor. De omvang van het ledenaantal is een delicaat aspect voor de groepering. Enerzijds wil men voldoende representativiteit laten uitschijnen en anderzijds wil men een mogelijke teruggang van het ledenaantal zoveel mogelijk verbergen. De verhouding tussen het aantal effectieve en het aantal potentiële leden vormt dus een belangrijke machtsfactor. Wat betreft de aard van het ledenbestand is het belangrijk dat de groepering gekenmerkt wordt door een homogene politieke gezindheid, door een hoge sociale status en door een groot aantal actieve leden. Deze drie elementen versterken de stabiliteit en de kracht van de drukkingsgroepering.

De aard van de verdedigde 'belangen' vormt een derde bepalende factor voor de macht en de effectiviteit van de drukkingsgroepering. Vitale en materiële belangen kunnen gemakkelijker verdedigd worden dan subsidiaire belangen of morele en ideologische belangen. Daarenboven zullen algemeen aanvaarde waarden en normen gemakkelijker nagestreefd worden dan particuliere waarden.

De factor 'organisatie en infrastructuur' vormen een vierde element. Goed en rationeel georganiseerde drukkingsgroeperingen bereiken gewoonlijk een grotere effectiviteit dan groeperingen die eerder zwak of helemaal niet organisatorisch zijn uitgebouwd. De invloed van de organisatie hangt echter nog in grote mate af van de kwaliteit van het leiderschap.

(3) Zie tabellen blz. 104 en 106.

Het 'officiële karakter' dat een drukkingsgroepering weet te bereiken, of de institutionalisatie, is een laatste interne factor voor de keuze van actiemiddelen en de effectiviteit hiervan. Deze institutionalisatie manifesteert zich in de consultatieve administratie, waar, door het representatieve karakter, de waarden en belangen van de drukkingsgroepering een impliciete erkenning van overheidswege krijgen.

'Externe factoren' zijn factoren die betrekking hebben op de sociale ruimte in het algemeen en op de politieke ruimte, waarin de drukking tot ontwikkeling wordt gebracht.

De relatie met de 'andere drukkingsgroeperingen' vormt een eerste externe factor. De overheid ondergaat een steeds toenemende druk van een steeds groeiend aantal drukkingsgroeperingen. De drukkingsgroepering van haar kant kan zich in verschillende situaties bevinden. De groepering kan steunen op sympathie en medewerking van andere groeperingen; ze kan stuiten op een apathische reactie van andere groeperingen en ze kan af te rekenen hebben met de tegengestelde druk van rivaliserende of opposante drukkingsgroeperingen. Deze laatste situatie van rivaliteit is erg nadelig voor de werking en de effectiviteit van een drukkingsgroepering.

De toegang tot en de steun van de 'publieke instanties' vormen een tweede element. De banden met de verschillende politieke krachten en de feitelijke macht van de verschillende politieke instellingen vormen een essentieel determinerende factor voor de macht van drukkingsgroeperingen.

Een laatste externe factor is de 'algemene context'. Hiermee wordt bedoeld: de internationale toestand, met name de weerslag van de internationale verbondenheid tussen staten; de economische toestand of de invloed van hoogconjunctuur en depressies; de mentale toestand, meer bepaald de cultuur van de samenleving en de algemene houdingen, opvattingen, mentaliteit en vooroordelen; de structurele toestand, met elementen zoals de machtshierarchie, de verzuiling, het partijstelsel, e.d. De algemene context kan immers een remmend of stimulerende invloed hebben op het optreden van de drukkingsgroeperingen en op het beleid van de publieke instanties.

III. Empirische case-study bij vier drukkingsgroeperingen

Na deze theoretische beschouwingen kan men overgaan tot een vergelijkend onderzoek tussen de vier verschillende drukkingsgroeperingen en dit met betrekking tot het gebruik van actiemiddelen en met betrekking tot de effectiviteit ervan. De gegevens voor dit onderzoek zijn geput uit jaarverslagen, tijdschriften, brochures, persberichten, ... en zijn geverifieerd en aangevuld via vragenlijsten over het gebruik van actiemiddelen en de effectiviteit ervan, gericht aan de verantwoordelijken van de vier drukkingsgroeperingen. Zo kan men dan nagaan of er een verband bestaat tussen de sterkte van de drukkingsgroepering, de keuze van actiemiddelen en de effectiviteit van deze actiemiddelen. Men kan als 'hypothese' vooropstellen dat sterkere drukkingsgroeperingen, zoals het Vlaams Artsensyndicaat en de Belgische Boerenbond, voornamelijk gebruik maken van indirecte drukkingsmiddelen en ook een gro-

tere effectiviteit van hun aangewende actiemiddelen kennen. De zwakkere drukkingsgroeperingen, zoals het Vrouwen Overleg Komitee en de Bond Beter Leefmilieu, zouden zich daarentegen voornamelijk richten op directe drukkingsmiddelen en een kleinere effectiviteit bereiken.

De analyse van de actiemiddelen, aangewend door de vier drukkingsgroeperingen, en de effectiviteit hiervan, heeft betrekking op twee periodes. Een eerste periode is de periode 1977-1978, twee jaar uit de regering Tindemans V, namelijk een coalitie tussen CVP, PSC, SP, PS, VU en FDF. Een tweede periode is deze van 1982-1983, twee jaar uit de regering Martens V, namelijk een coalitie tussen CVP, PSC, PVV en PRL. Deze twee periodes zijn gekozen omwille van het belang van een relatief stabiele regeringsperiode voor het onderzoek.

Alvorens de analyse aan te vatten, moeten enkele belangrijke opmerkingen gemaakt worden. Men kan moeilijk exact weten welke acties en hoeveel acties een drukkingsgroepering aangewend heeft, om een bepaalde beslissing te kunnen doordrukken bij de overheid, en men kan ook nooit exact weten in hoeverre een bekomen resultaat toe te wijzen is aan een bepaalde groepering. Het is dus belangrijk op te merken dat de resultaten van de analyse van de vier drukkingsgroeperingen moeten gerelativeerd worden omdat de resultaten nooit volledig toe te wijzen zijn aan die bepaalde organisaties en de invloed van buitenaf moeilijk in te schatten is.

Een tweede opmerking is dat bepaalde informatie moeilijk of niet te achterhalen is, omdat allereerst sommige informatie reeds verdwenen, weggegooid of vernietigd is, en omdat ten tweede het geheugen van de ondervraagden soms zwarte vlekken bevat (bewust of niet) met betrekking tot bepaalde acties. Deze tweede opmerking geldt voornamelijk voor de eerste periode 1977-1978, maar ook reeds voor de periode 1982-1983.

De concrete analyse van de vier vermelde drukkingsgroeperingen is als volgt opgevat. Per periode van onderzoek worden twee onderwerpen per organisatie nader bekeken. Zo worden vier onderwerpen besproken per drukkingsgroepering, waar rond eisen gesteld zijn ten aanzien van de overheid. Een korte beschrijving van de eisen is belangrijk om voldoende achtergrond te hebben voor de analyse van het gebruik van actiemiddelen rond deze thema's en de effectiviteit ervan.

'Het Vrouwen Overleg Komitee' (VOK) voert actie op verschillende domeinen en met betrekking tot verschillende onderwerpen. Toch werd in het verleden elk jaar de nadruk gelegd op één specifiek probleem, dat dan ook aan bod kwam op de vrouwendag. In de periode 1977-1978 lag de focus voornamelijk op het probleem van arbeidsduurverkorting en tewerkstelling en op het probleem van emancipatie van het kind. In de periode 1982-1983 richtte het VOK de aandacht ondermeer op het aspect van de aanwezigheid van vrouwen in de politiek, het bedrijfsleven en de media en op het probleem van de sociale zekerheid en de crisis.

Het Vrouwen Overleg Komitee heeft met betrekking tot de vier onderwerpen verschillende duidelijke en concrete eisen gesteld. Het voorstel van arbeidsduurverkorting pleit voor een kortere werkdag van 4 à 5 uren voor iedere volwassene. Dit voor-

stel zou niet alleen leiden tot een vermindering van de werkloosheid, maar ook tot een andere rollenverdeling tussen mannen en vrouwen. De voorstellen in verband met de emancipatie van het kind zijn niet alleen voorstellen voor gewenste kinderen (ondermeer abortus) en voor de emancipatie van het kind zelf, maar zijn ook voorstellen die betrekking hebben op het ruimere gezinsbeleid en de rollendoorbeking. De eis van meer macht voor vrouwen in de politiek, het bedrijfsleven en de media wordt vertaald in voorstellen waardoor de aanwezigheid van vrouwen op die niveaus zou toenemen. De laatste reeks voorstellen in verband met de sociale zekerheid en de crisis vormen eerder een reeks klachten en protesten tegen discriminaties binnen de sociale zekerheid en de fiscaliteit.

'De Bond Beter Leefmilieu' (BBL) voert actie op drie verschillende domeinen, namelijk het natuurbehoud en de landinrichting, de monumentenzorg en de stadsinrichting, de vervuiling en hinder. Op elk van deze domeinen werd en wordt er jaarlijks actie gevoerd. De verschillende onderwerpen die hier behandeld worden, komen dan ook regelmatig aan bod in de BBL. Voor de periode 1977-1978 worden de ruimtelijke ordening en het landbouwbeleid besproken. Het verkeersbeleid en het waterbeleid worden voor de periode 1982-1983 behandeld.

De Bond Beter Leefmilieu heeft met betrekking tot de vier onderwerpen verschillende eisen gesteld. De eisen in verband met ruimtelijke ordening liggen voornamelijk op het vlak van de toepassing van de gewestplannen. De eisen in verband met het landbouwbeleid liggen op het domein van zelfvoorziening en het behoud van groene en open ruimte. In het verkeersbeleid wordt de prioriteit gelegd op het openbaar vervoer en de veiligheid van voetgangers en fietsers. In het waterbeleid wordt een geïntegreerde aanpak van waterbeheersing, waterzuivering en watervoorziening geëist.

'Het Vlaams Artsensyndicaat' (VAS) voert actie om de belangen van haar geneesherencorps te verdedigen. In de periode 1977-1978 werd door het VAS voornamelijk aandacht besteed aan de conflicten tussen het artsensyndicaat en de ziekenfondsen wat betreft de geneeskundige controle en de fiscale strook, en aan de herwaardering van de huisarts. In de periode 1982-1983 werd ondermeer actie gevoerd rond numerus clausus en de invoering van het verplichte remgeld.

Het Vlaams Artsensyndicaat heeft met betrekking tot de vier onderwerpen zeer concrete eisen gesteld. De eisen in de conflicten tussen het artsensyndicaat en de ziekenfondsen hebben betrekking op de bescherming van de rechten van geneesheren in verband met de geneeskundige controle en de fiscale strook. De eis van de herwaardering van de huisarts houdt voornamelijk een betere opleiding in van de huisartsen, waardoor ze beter zouden kunnen voldoen aan de behoeften van de patiënten en van de uitoefening van het beroep. Met betrekking tot de numerus clausus ligt de eis op het vlak van de beperking van het aantal studenten geneeskunde en dit voor de betere kwaliteit van de opleiding en voor de financiële situatie van de artsen en van het onderwijs. De laatste eis slaat op het verplichte remgeld, namelijk het verplicht en niet verzekeraar betalen van een aandeel van de kosten van de technische akten.

'De Belgische Boerenbond' (BB) houdt zich niet alleen bezig met strikte landbouw-aangelegenheden. Het actiegebied van de BB strekt zich uit tot alle domeinen die de landbouwers direct of indirect raken. In de periode 1977- 1978 werd door de BB ondermeer aandacht besteed aan het plattelandsbeleid en aan het milieubeleid. In de meer recente periode 1982-1983 hield de organisatie zich meer bezig met financiële problemen, namelijk de sociale zekerheid en de financiering in de landbouw. De Belgische Boerenbond heeft gedetailleerde en concrete eisen gesteld met betrekking tot de vier beleidspunten. De eisen in verband met het plattelandsbeleid zijn eisen voor leefbare, levende en mooie dorpen en voor bestuurskrachtige gemeenten. In het milieubeleid heeft de BB voornamelijk aandacht besteed aan de ruimtelijke ordening en het grondbeleid. De eisen met betrekking tot de sociale zekerheid zijn een halt aan de verdere inlevering in het stelsel van zelfstandigen en een meer gelijke betoelaging per hoofd in de stelsels van sociale zekerheid. De financiering in de landbouw vormt een laatste belangrijke onderwerp in het eisenpakket van de Boerenbond, waarbij de nadruk gelegd wordt op overheidssteun en op inzicht en voorbereiding van jonge landbouwers.

A. *De actietechnieken van de vier drukkingsgroeperingen*

In het eerste luik van het onderzoek bij de vier drukkingsgroeperingen, namelijk de keuze van actiemiddelen, is een poging gedaan om zowel voor de periode 1977-1978 als voor de periode 1982-1983, per drukkingsgroepering na te gaan welke indirecte en directe actiemiddelen aangewend zijn om hun eisen te doen inwilligen. Dit is gedaan door allereerst alle beschikbare gegevens over de werking van de drukkingsgroeperingen te onderzoeken. Vervolgens werden deze gegevens gecontroleerd via een vragenlijst per groepering. Zo krijgt men dan toch een min of meer globaal beeld van de werking van de verschillende drukkingsgroeperingen.

De vragenlijsten vormden een belangrijk onderdeel van het onderzoek. De verwerking van de vragenlijsten kan ingedeeld worden in drie fasen.

De eerste fase bestaat uit het opstellen van categorieën om zo te kunnen aanduiden welke actietechnieken worden aangewend door de drukkingsgroeperingen. In de vragenlijsten kunnen twee soorten gegevens onderscheiden worden, meer bepaald objectieve en subjectieve gegevens. De objectieve gegevens hebben betrekking op de omschrijving van de drukkingsgroepering en de door hen gebruikte actiemiddelen (indirecte en directe actiemiddelen). De subjectieve gegevens zijn de gegevens over de algemene effectiviteit van de actiemiddelen.

Zowel voor de objectieve als voor de subjectieve gegevens worden per actiemiddel categorieën opgesteld. Bij de objectieve gegevens zijn categorieën opgesteld van 1 tot en met 3, waarbij 1 een lage en 3 een hoge intensiteit aanduidt⁴. Een paar voor-

(4) Er wordt bij de objectieve gegevens met een kleine schaalindeling (drie eenheden) gewerkt omdat op basis van het beschikbare materiaal verdere indelingen arbitrair en dus vertekend zouden zijn.

beelden maken dit duidelijk :

- persmededeling : 1 : geen
 2 : minder dan 20
 3 : 20 of meer
- adviesorganen en commissies :
 1 : geen
 2 : adviserende organen
 3 : adviserende en/of beslissende organen

Bij de subjectieve gegevens zijn categorieën opgesteld van 1 tot en met 10, die zelf gequoteerd zijn door vertegenwoordigers van de drukkingsgroeperingen. Zij duiden m.a.w. zelf aan in hoeverre zij belang hechten aan de verschillende drukkingsmiddelen die aangewend zijn om de eisen te doen inwilligen.

Zo bekomt men uiteindelijk categorieën voor de objectieve gegevens (1 tot 3) en voor de subjectieve gegevens (1 tot 10), die dan per drukkingsgroepering en per periode kunnen ingevuld worden.

De tweede fase behelst het invullen van de categorieën per actiemiddel.

Om een samengesteld beeld te krijgen van het belang van de drukkingsmiddelen voor de verschillende groeperingen, worden de gegevens van het objectieve en subjectieve gedeelte met elkaar vermenigvuldigd. Deze bewerking is relevant omdat per slot van rekening de mate van effectiviteit zoals de betrokken organisatie ze aanvoelt essentieel is. Immers, aangezien een organisatie zelf haar belangen en doelstellingen bepaalt, bevindt ze zich in de beste positie om over de effectiviteit te oordelen. De vermenigvuldiging van beide categorieën laat tegelijk toe tot op zekere hoogte eventuele afwijkingen in één van beiden af te zwakken. Zo worden beide gegevens verwerkt in een cijfer van 1 tot en met 30 per actiemiddel.

In de laatste fase wordt een algemeen overzicht gegeven van het aandeel en het belang van de actiemiddelen voor de vier drukkingsgroeperingen per periode. Dit gebeurt aan de hand van tabellen, zowel voor de objectieve, de subjectieve, als voor de samengestelde gegevens. Zo kan men duidelijk zien welke drukkingsmiddelen het belangrijkste zijn voor de verschillende groeperingen en dit voor beide periodes.

De gegevens van de vragenlijsten zijn dus statistisch verwerkt, met als opzet het geheel van feiten en kenmerken van de vier drukkingsgroeperingen meer overzichtelijk en interpreteerbaar te maken. Dit betekent dat de werkwijze een benaderende werkwijze is. Meer diepgaand en grootschaliger onderzoek is nog nodig teneinde tot meer gevestigde uitspraken te komen⁵.

De 'objectieve gegevens' tonen aan in hoeverre de vier drukkingsgroeperingen werkelijk de actiemiddelen aangewend hebben om hun eisen te doen inwilligen.

(5) Meer gedetailleerde gegevens kan men vinden in : I. VANHOREN, *Actiemiddelen van drukkingsgroepen in België*. Leuven, 1988.

Een eerste vaststelling is dat voor beide periodes bepaalde actietechnieken door de vier drukkingsgroeperingen frequent aangewend worden of een belangrijk aandeel vormen in het totale pakket van actietechnieken. De contacten met de pers, het lid-

TABEL I:

De keuze van actietechnieken: objectieve gegevens (1 - 3)

Actietechnieken drukkingsgroeperingen	Periode 1977-1978				Periode 1982-1983			
	VOK	BBL	VAS	BB	VOK	BBL	VAS	BB
1. het ledenaantal	2	1	3	3	2	1	3	3
2. het totale budget	1	2	3	3	1	2	3	3
3. de vaste werkkrachten	1	1	1	3	1	1	2	3
4. parlementairen als leden	3	1	1	3	3	1	1	3
5. contacten met partijen	2	1	3	3	2	1	3	3
6. contacten met de katholieke zuil	2	1	2	3	2	1	2	3
7. contacten met de socialistische zuil	3	1	2	1	3	1	2	1
8. contacten met de liberale zuil	3	1	3	1	3	1	3	1
9. contacten met vakbonden	2	1	1	1	2	1	1	1
10. contacten met andere drukkingsgroep.	2	2	1	2	2	2	1	2
11. contacten met de pers	3	3	3	3	3	3	3	3
12. lidmaatschap in adviesorganen en commis.	2	2	3	3	2	2	3	3
13. middelen voor informatie en bewustmaking	3	3	3	3	3	3	3	3
14. persmededelingen	2	2	3	3	2	2	3	3
15. onderhandelingen langs formele weg	1	2	3	3	2	1	3	3
16. onderhandelingen langs informele weg	2	2	3	3	2	1	3	3
17. petitities	1	1	1	2	2	1	1	2
18. steun van gezaghebbend figuur	2	2	2	2	2	2	2	2
19. steun van algemeen aanvaarde principes	2	2	2	2	2	2	2	2
20. dreigementen ten aanzien van de regering	1	1	3	1	1	1	3	1
21. financiële middelen	2	2	3	3	2	2	3	3
22. economische middelen	1	1	2	3	1	1	2	3
23. bemoeilijking van regeringsactiviteit	1	1	3	1	1	1	3	1
24. gewelddoos verzet	2	1	1	2	2	1	1	1
25. staking	1	1	3	1	1	1	1	1
26. massamanifestaties	3	2	1	1	3	2	1	1
27. kandidaat bij verkiezingen	2	3	2	2	3	1	2	2
28. steun aan kandidaten	1	1	1	2	2	1	1	2
29. doorspelen van informatie en documentat.	2	2	2	3	2	2	3	3
30. stellen van eisen, voorstellen, vragen	2	2	3	3	2	2	3	3
31. parlementairen betrokken bij activiteit.	2	2	2	3	2	2	1	3
32. contacten met parlementairen (informeel)	2	2	2	3	2	2	2	3
33. toekomstmogelijkheden voor ex-parlem.	1	1	3	2	1	1	1	2

maatschap in adviesorganen en commissies, informatie en bewustmaking, persmedelingen en het aanwenden van financiële middelen zijn indirecte en directe actiemiddelen die voor de vier drukkingsgroeperingen belangrijk zijn. Het laatste actiemiddel moet echter gerelativeerd worden : enkel de BB heeft de reële capaciteit om op grote schaal zuiver financiële middelen in te zetten om druk uit te oefenen, omwille van de financiële macht van haar financieel-economische organisaties. De andere organisaties kunnen alleen financiële middelen aanwenden om andere actiemiddelen te ondersteunen.

Een tweede vaststelling is het onderscheid dat gemaakt kan worden in de keuze van actiemiddelen door het VOK en de BBL enerzijds en het VAS en de BB anderzijds. Misschien is 'keuze' van actiemiddelen een verkeerde woordkeuze. Het verschil tussen de twee groepen organisaties ligt voornamelijk in het ledenaantal, het totale budget en de vaste werkkrachten. Dit verschil verklaart op zich al het verschil in macht van de twee soorten drukkingsgroeperingen, omdat deze elementen de basis vormen voor het aanwenden van andere drukkingsmiddelen. Wanneer een organisatie op deze drie elementen hoog scoort, is er meer ruimte voor de keuze van actiemiddelen. Het VAS en de BB hebben in beide periodes meer ruimte en mogelijkheden om een keuze in actiemiddelen te maken en om meer actiemiddelen aan te wenden dan het VOK en de BBL.

Het VAS en de BB scoren over het algemeen met betrekking tot bijna alle actiemiddelen hoger dan het VOK en de BBL. De BB lijkt het meest gebruik te maken van de verschillende actietechnieken, terwijl de BBL zich sterk beperkt in de actiemiddelen en zich hoofdzakelijk richt tot pers, informatie en bewustmaking. Het VOK probeert op alle terreinen mee te spelen en dit voornamelijk op het vlak van de contacten met parlementairen, partijen en zuilen en op het vlak van de massamanifestaties. Het VAS richt zich op bijna alle actietechnieken, maar legt toch de nadruk op het lidmaatschap in adviesorganen en commissies en op de onderhandelingen langs formele en informele weg.

De 'subjectieve gegevens' tonen aan in hoeverre de vier drukkingsgroeperingen belang hechten aan de verschillende drukkingsmiddelen die aangewend zijn om de eisen te doen inwilligen.

TABEL II:

De keuze van actietechnieken: subjectieve gegevens. (1 - 10)^a

Actietechnieken drukkingsgroeperingen	Periode 1977-1978				Periode 1982-1983			
	VOK	BBL	VAS	BB	VOK	BBL	VAS	BB
1. het ledenaantal	1	9	10	10	1	9	10	10
2. het totale budget	6	5	10	10	6	5	10	10
3. de vaste werkrachten	10	6	10	10	10	6	10	10
4. parlementairen als leden	8	10	5	9	8	10	1	8
5. contacten met partijen	8	4	8	5	8	4	8	5
6. contacten met de katholieke zuil	8	8	7	7	8	8	7	7
7. contacten met de socialistische zuil	8	8	7	1	8	8	6	1
8. contacten met de liberale zuil	8	8	8	1	8	8	8	1
9. contacten met vakbonden	9	7	1	5	9	7	1	8
10. contacten met andere drukkingsgroep.	9	3	1	7	9	3	1	8
11. contacten met de pers	10	1	10	8	10	1	9	8
12. lidmaatschap in adviesorganen en commiss.	7	2	10	10	7	2	9	10
13. middelen voor informatie en bewustmaking	8	8	9	8	8	8	9	9
14. persmededelingen	10	1	9	8	10	1	8	4
15. onderhandelingen langs formele weg	6	2	8	6	6	2	6	8
16. onderhandelingen langs informele weg	9	3	9	9	9	3	7	7
17. petitie's	6	8	7	9	6	8	1	2
18. steun van gezaghebbend figuur	5	8	9	10	5	8	8	5
19. steun van algemeen aanvaarde principes	5	7	9	10	5	7	8	5
20. dreigementen ten aanzien van de regering	5	1	8	6	5	1	8	1
21. financiële middelen	5	1	10	9	5	1	10	9
22. economische middelen	5	1	10	9	5	1	10	9
23. bemoeilijking van regeringsactiviteit	5	1	8	1	5	1	9	1
24. gewelddoos verzet	5	9	8	6	5	9	1	1
25. staking	8	1	8	1	8	1	1	1
26. massamanifestaties	8	8	1	7	8	8	1	3

Een eerste vaststelling met betrekking tot de subjectieve gegevens is dat het VOK opmerkelijk hoog scoort, in vergelijking tot de drukkingsgroepering van ongeveer dezelfde sterkte, met name de BBL. De scores liggen zelfs op hetzelfde niveau als dat van het VAS en de BB. Daarom moeten de subjectieve gegevens van het VOK gerelativeerd worden. Een verklaring voor de hoge scores voor het VOK is misschien dat de drukkingsgroepering als kleine, zwakke organisatie, vlugger tevreden is met kleinere resultaten, zoals aandacht voor de organisatie en de vrouwenproblematiek in de pers of in de politieke arena. Dit kan dan gezien worden in tegenstelling tot grote en sterke organisaties zoals het VAS en de BB, die pas tevreden zijn met wezenlijke resultaten op wetgevend en uitvoerend vlak. Hierin kan men dan ook al het verschil in reikwijdte en doelstellingen vaststellen tussen de twee soorten drukkingsgroeperingen. Het VOK en de BBL eisen veranderingen in de wetgeving, maar be-

(6) De actietechnieken nr. 27 tot en met 33 worden enkel in de objectieve gegevens verwerkt en niet in de subjectieve gegevens, omdat deze actiemiddelen in feite een onderdeel vormen van de contacten met de parlementairen als leden en met de partijen.

seffen dat ze hiervoor niet sterk genoeg zijn. Zij zullen zich dan ook eerst en vooral richten op de publieke opinie en de mentaliteitsverandering bij de bevolking. Het VAS en de BB zijn sterke organisaties en kunnen veranderingen in de wetgeving en besluiten bewerkstelligen in hun voordeel. Daarenboven stellen het VAS en de BB zeer concrete eisen, terwijl de twee andere organisaties eerder principes nastreven, die dan concreet ingevuld worden. Maar omwille van de aard van de eisen (morele eisen), zullen de eisen nooit volledig ingewilligd worden: de algemene morele belangen bevatten immers zeer veel kleine concrete elementen.

Een tweede vaststelling is dat het VAS en de BB hoge scores geven aan de drukingsmiddelen die ze frequent gebruiken en lage scores aan die actietechnieken die ze nauwelijks of niet gebruiken. Het ledentaal, het totale budget, de vaste werkkrachten, het lidmaatschap in adviesorganen en commissies, financiële en economische middelen; al deze elementen krijgen een hoge score bij beide organisaties. Dit duidt op het feit dat de twee drukingsgroeperingen hun strategie uitgebouwd hebben en hun keuze van actietechnieken vastgelegd hebben. Beide organisaties hebben immers vastgesteld dat deze actietechnieken resultaten opleveren en vertrouwen erop dat zij in de toekomst nog verdere resultaten zullen opleveren.

In het 'algemeen' kan men stellen dat er over beide periodes heen een duidelijk verschil bestaat tussen het VOK en de BBL enerzijds en het VAS en de BB anderzijds. Dit kan men het duidelijkst zien met betrekking tot het ledenaantal, het totale budget, de vaste werkkrachten, het lidmaatschap in adviesorganen en commissies, de financiële en economische middelen. Deze actietechnieken, die in grote mate de macht en invloed van een drukingsgroepering bepalen, hebben een zeer hoge score bij het VAS en de BB en een zeer lage score bij het VOK en BBL. Aan de andere kant kan men opmerken dat andere actiemiddelen zoals geweldloos verzet en massamanifestaties, voornamelijk aangewend worden door het VOK en de BBL en minder door het VAS en de BB.

Ten tweede kan men stellen dat een verschil in regering weinig invloed heeft op de keuze van actiemiddelen door de vier drukingsgroeperingen. In de eerste periode had men een rooms-rode coalitie en VU en FDF en de tweede periode kende een rooms-blauwe coalitie. Elke drukingsgroepering kiest blijkbaar een strategie voor lange termijn, zonder hierbij specifiek rekening te houden met de samenstelling van de regering.

De keuze van actietechnieken verschilt voor elk van de vier drukingsgroeperingen. Het VOK legt de klemtoon op contacten met parlementairen, partijen en zuilen en op massa-manifestaties. De BBL richt zich voornamelijk tot de pers, informatie en bewustmaking. Het VAS legt de nadruk op lidmaatschap in adviesorganen en commissies en op onderhandelingen langs formele en informele weg. De BB tenslotte gebruikt voornamelijk indirecte actietechnieken, maar ook zwaardere directe actietechnieken zoals financiële en economische middelen.

Tenslotte moet aangestipt worden dat de drie elementen: ledenaantal, totale budget en vaste werkkrachten strikt genomen geen indirecte actiemiddelen zijn, maar

kenmerken (interne bepalende factoren) van de drukkingsgroeperingen. Maar omwille van het belang van deze elementen voor de macht van de drukkingsgroeperingen, worden ze in de verwerking beschouwd als indirecte actietechnieken. Bovendien is de grens tussen sommige indirecte actiemiddelen en de interne bepalende factoren moeilijk te trekken.

B. *De effectiviteit van de vier drukkingsgroeperingen*

Nadat een overzicht gegeven is van de actiemiddelen die gehanteerd werden door de verschillende drukkingsgroeperingen, dient nagegaan te worden wat de vier organisaties bereikt hebben met betrekking tot de eisen die zij gesteld hebben. Zowel de effectiviteit per concreet thema als de effectiviteit per actietechniek worden nader bekeken. Voor het laatste aspect kan via de correlatiemaat aangeduid worden in welke mate een bepaalde actietechniek belangrijk is voor de mate van inwilliging van de concrete eisen van de vier drukkingsgroeperingen.

De verwerking van de resultaten is hier, net zoals bij het onderzoek naar de actiemiddelen, ingedeeld in drie fasen.

De eerste fase bestaat uit het opstellen van categorieën om zo te kunnen aanduiden welke de resultaten met betrekking tot de concrete eisen van de vier organisaties zijn.

De resultaten van de concrete eisen kan men nagaan op verschillende niveaus, namelijk het niveau van de rechtspraak, de wetgeving, de particuliere organisaties en de mentaliteit van de bevolking. Daarnaast kan men vaststellen welke de tegenvallers voor de drukkingsgroeperingen zijn en welke drukkingsmiddelen de organisaties voornamelijk aangewend hebben.

De categorieën voor de resultaten van de concrete thema's zijn opgesteld van 0 tot en met 2, waarbij 0 de slechtste situatie weergeeft en 2 de beste situatie⁷.

Om de mate van inwilliging met betrekking tot een bepaald thema per periode en per drukkingsgroepering te kunnen vaststellen, worden in een tweede fase de cijfers van de vier niveaus van resultaten opgeteld. Zo bekomt men uiteindelijk een cijfer tussen 0 en 8, dat aanduidt in hoeverre de concrete eis verwezenlijkt is op de verschillende niveaus van inwilliging samen.

De volgende fase in de statistische methode is de berekening van de effectiviteit per actiemiddel voor de beide periodes en de vier drukkingsgroeperingen samen. Hiervoor zijn twee elementen belangrijk. Het eerste element is het gebruik van de actiemiddelen per periode en per drukkingsgroepering (cijfer tussen 1 en 30). Het tweede element is de mate van inwilliging met betrekking tot de concrete thema's per periode en per drukkingsgroepering (cijfer tussen 0 en 8). Deze twee elementen samen vormen de basis voor de berekening van de effectiviteit per actiemiddel en dit via

(7) De categorieën voor de resultaten per concreet thema zijn opgesteld van 0 tot en met 2, en niet van 1 tot en met 3 zoals bij de actietechnieken, omdat hier de gegevens opgeteld en niet vermenigvuldigd moeten worden.

de correlatieberekening. De correlatie duidt aan in welke mate een bepaalde actie-techniek belangrijk is voor de mate van inwilliging van de concrete eisen van de vier drukkingsgroeperingen.⁸

Wat betreft de 'effectiviteit per concreet thema' komen uit de eerste twee fases volgende resultaten naar voor :

Het Vrouwen Overleg Komitee heeft met betrekking tot de vier concrete eisen die gesteld zijn, een aantal resultaten geboekt en dit voornamelijk op het vlak van de mentaliteitswijziging en gedeeltelijk op het niveau van de wetgeving en rechtspraak. De tegenvallers voor het VOK zijn objectief gezien nog erg groot en essentiële veranderingen blijven achterwege. De belangrijkste functie van het VOK is dan ook de kritische functie en speerfunctie, die allereerst een mentaliteitswijziging met zich mee moet brengen en daarna veranderingen op de andere niveaus.

De Bond Beter Leefmilieu heeft met betrekking tot de vier onderwerpen, voornamelijk resultaten geboekt op het niveau van de mentaliteit en in mindere mate op wetgevend vlak. Een gecoördineerd milieubeleid op nationaal niveau blijft echter achterwege en de initiatieven komen meestal van het gemeentelijk of gewestelijk niveau. Op deze lagere niveaus worden vaak belangrijke maatregelen genomen, in tegenstelling tot wat op het nationale niveau zou moeten gebeuren. De BBL heeft dan ook zijn belangrijkste opdracht gevonden in de actie ten aanzien van de media en de publieke opinie, met andere woorden ten aanzien van het totstandbrengen van een mentaliteitswijziging. De laatste jaren is de BBL echter sterk geëvolueerd, zodat het nu beschouwd kan worden als een volwaardige gesprekspartner van de overheid. Bovendien neemt het nationale beleidsniveau door de verdere federalisering van belang af, zodat het actieterrein van de BBL zich voor het grootste gedeelte zal verleggen naar het gewestniveau.

Het Vlaams Artsensyndicaat heeft ten aanzien van zijn eisen een aantal resultaten geboekt. Voornamelijk voor de herwaardering van de huisarts en het verplichte remgeld zijn de eisen van het VAS bijna volledig ingewilligd op wetgevend en rechterlijk vlak. Ook wat betreft de geneeskundige en financiële controle zijn er wezenlijke resultaten aan te duiden. Enkel het probleem van de numerus clausus kan nog onvoldoende steun vinden, om te kunnen doorgevoerd worden. De tegenvallers voor het VAS zijn dan ook alleen groot bij het probleem van de numerus clausus. Het VAS heeft voor de andere onderwerpen wezenlijke veranderingen kunnen bewerkstelligen, zodat de tegenvallers meer in de lijn liggen van nog meer vergaande en gedetailleerde eisen. Het VAS is een sterke drukkingsgroepering die een harde conflicts-trategie volgt, afgewisseld met onderhandelingen.

De Belgische Boerenbond heeft voor de vier concrete eisen die gesteld zijn, een aantal resultaten behaald. Voornamelijk met betrekking tot het financieringsbeleid voor de landbouw zijn de eisen van de BB bijna volledig ingewilligd op wetgevend vlak en op het vlak van de particuliere organisaties. Wat betreft de andere onder-

(8) Meer gedetailleerde gegevens kan men vinden in: I. VANHOREN, *a.w.*

werpen zijn er veranderingen merkbaar op het niveau van de wetgeving en de mentaliteit en liggen de tegenvallers meer in de lijn van meer vergaande eisen. Voor alle onderwerpen heeft de BB wezenlijke veranderingen kunnen bewerkstellingen en dit bevestigt het vermoeden dat de BB een sterke drukkingsgroepering is, net zoals het VAS. De strategie van de BB ligt evenwel anders dan bij het VAS. De strategie van de BB is deze van samenwerking en deskundigheid op wetgevend vlak. Bovendien wordt geen conflictstrategie gevoerd.

Zoals dus reeds kon vermoed worden, komen het VAS en de BB hier naar voor als sterke drukkingsgroeperingen, terwijl het VOK en de BBL qua effectiviteit toch een heel stuk achterwege blijven.

De resultaten die de twee soorten organisatie bereiken liggen ook op een verschillend niveau. De twee zwakkere groeperingen behalen voornamelijk resultaten op het niveau van de mentaliteitswijziging en in mindere mate op het vlak van de wetgeving. Het VAS en de BB daarentegen leggen duidelijk de nadruk op de wetgeving en de rechtspraak. De mentaliteitswijziging komt bij hen ook aan bod, maar neemt toch niet zo'n centrale plaats in zoals bij het VOK en de BBL. Deze resultaten liggen tenslotte in de lijn van de verwachtingen. Het VAS en de BB zijn immers twee gevestigde, belangrijke beroepsorganisaties die erkenning krijgen op verschillende niveaus. Het VOK en de BBL daarentegen zijn twee drukkingsgroeperingen die kaderen in twee sociale bewegingen, namelijk de feministische beweging en de milieubeweging. Deze bewegingen zijn relatief nieuw en zijn nog niet zo geïnstitutionaliseerd zoals het VAS en de BB. In de toekomst is het mogelijk dat deze twee sociale bewegingen echter in belang en invloed toenemen.

Het is duidelijk dat het VAS en de BB meer effectief zijn in het doen inwilligen van hun eisen dan het VOK en de BBL. Het is dan ook interessant om in de laatste fase na te gaan welke actietechnieken het belangrijkste zijn voor de inwilliging van de eisen van deze vier organisaties.

Vanuit de correlatie tussen de verschillende actiemiddelen en de mate van inwilliging van de concrete eisen van de vier drukkingsgroeperingen, kan men een paar vaststellingen afleiden⁹.

Een eerste vaststelling is dat er een hoge correlatie bestaat tussen bepaalde actietechnieken en effectiviteit. Dit is zo met het ledenaantal, het totale budget en de vaste werkrachten, drie elementen die in feite kenmerken zijn van de drukkingsgroeperingen, maar omwille van het belang ervan gezien worden als indirecte actietechnieken in het onderzoek. Deze drie elementen verklaren voor een groot deel waarom vele inspanningen van het VOK en de BBL de mist ingaan en deze van het VAS en de BB succes hebben. De lage scores voor ledenaantal, totale budget en vaste werkrachten voor de twee zwakkere groeperingen tasten in sterke mate de effectiviteit

(9) De correlaties worden berekend op basis van de objectieve en subjectieve indexen, die ondermeer via de vragenlijst bekomen werden. Meer gedetailleerde gegevens kan men vinden in: I. VANHOREN, *a.w.*, blz. 127-133.

TABEL III:
De correlatie tussen actietechniek en effectiviteit voor de vier
drukkingsgroeperingen.

Actietechnieken	correlatie	
1. het ledenaantal	0,48	(2)
2. het totale budget	0,55	(1)
3. de vaste werkrachten	0,44	(2)
4. parlementairen als leden	0,07	
5. contacten met partijen	0,39	
6. contacten met de katholieke zuil	0,36	
7. contacten met de socialistische zuil	-0,20	
8. contacten met de liberale zuil	-0,06	
9. contacten met vakbonden	-0,21	
10. contacten met andere drukkingsgroeperingen	-0,034	
11. contacten met de pers	0,37	
12. lidmaatschap in adviesorganen en commissies	0,55	(1)
13. middelen voor informatie en bewustmaking	0,49	(2)
14. persmededelingen	0,32	
15. onderhandelingen langs formele weg	0,54	(1)
16. onderhandelingen langs informele weg	0,47	(2)
17. petities	-0,19	
18. steun van gezaghebbend figuur	-0,03	
19. steun van algemeen aanvaarde principes	0,19	
20. dreigementen ten aanzien van de regering	0,23	
21. financiële middelen	0,53	(1)
22. economische middelen	0,54	(1)
23. bemoeilijking van regeringsactiviteit	0,20	
24. geweldloos verzet	-0,35	
25. staking	0,17	
26. massamanifestaties	-0,44	(2)

(1) significant op 0,05 niveau

(2) significant op 0,10 niveau

van deze organisaties aan. Hoge scores worden eveneens behaald bij contacten met partijen, contacten met de pers, lidmaatschap in adviesorganen en commissies, informatie en bewustmaking, formele en informele onderhandelingen en financiële en economische middelen.

Een tweede vaststelling is het feit dat de contacten met de zuilen uiteenlopende correlaties behalen. Terwijl de katholieke zuil een hoge score heeft, krijgt de socialistische zuil een sterk negatief cijfer en wordt de invloed van de liberale zuil gezien als neutraal. Een verklaring voor deze resultaten ligt in het feit dat de BB en het VAS zich concentreren op respectievelijk de katholieke en de liberale zuil en dat beide organisaties een lage score geven aan de socialistische zuil. Dit verklaart het sterk ne-

gatieve resultaat voor de socialistische zuil. Het slechte cijfer voor de liberale zuil wordt verklaard door de zeer lage score bij de BB (minimale score).

Een laatste vaststelling is dat de andere directe actietechnieken geen erg hoge scores behalen of zelfs negatieve scores. Het zwaartepunt met betrekking tot de actietechnieken voor het bereiken van resultaten ligt op de indirecte en de zwaardere directe actiemiddelen. Directe actietechnieken zoals geweldloos verzet en massamanifestaties, die frequent toegepast worden door de twee zwakkere organisaties, hebben een negatief effect op de effectiviteit van de drukkingsgroeperingen. Deze elementen zijn tekenend voor het verschil in macht en invloed tussen de twee soorten drukkingsgroeperingen.

Aan de hand van de gegevens in verband met de effectiviteit per thema en per actietechniek, kan men een algemeen beeld geven van de effectiviteit van de vier onderzochte drukkingsgroeperingen. De algemene doeltreffendheid van de organisaties kan geanalyseerd worden vanuit de interne en externe bepalende factoren voor effectiviteit. De financiële macht is één van de belangrijkste bepalende factoren voor de effectiviteit van een drukkingsgroepering. Het VOK en de BBL zijn financieel afhankelijk van de overheid en verkeren in een slechte financiële toestand. Het VAS en de BB beschikken over ruime financiële middelen en kunnen een lange termijn strategie uitbouwen. De omvang en de aard van de leden van een drukkingsgroepering vormen een tweede interne factor. Wat betreft de omvang van het ledenbestand, bevinden het VAS en de BB zich in een vrij comfortabele situatie. Terwijl het VAS 65 tot 70% van de gesyndiceerde Vlaamse geneesheren groepeerd en de BB praktisch de ganse Vlaamse landbouwbevolking als lid heeft, kunnen het VOK en de BBL geen grote aantallen achter zich plaatsen. Wat betreft de aard van de leden scoren het VAS en de BB eveneens hoger. Beide organisaties worden gekenmerkt door een behoorlijk homogene politieke gezindheid, vertaald in een zuil (respectievelijk liberale en katholieke zuil) en door een professionele homogeniteit (respectievelijk geneesheren en landbouwers). Daartegenover staan het VOK en de BBL die zowel politiek als professioneel gekenmerkt worden door heterogeniteit.

De derde bepalende factor vormt de aard van de verdedigde belangen. Allereerst kan men stellen dat het VAS en de BB door de noodzakelijkheid van hun diensten makkelijker drukking kunnen uitoefenen op de overheid, terwijl de twee andere organisaties eerder morele belangen verdedigen. Daarenboven is het zo dat professionele belangen meer geaccepteerd worden voor drukking dan morele belangen. Drukkingsgroeperingen die algemeen aanvaarde en noodzakelijke belangen nastreven zijn met andere woorden meer effectief.

Het verband tussen de factor organisatie en infrastructuur en de door de drukkingsgroepering bereikte doeltreffendheid in het politieke proces vormt de vierde interne factor. Goed en rationeel georganiseerde drukkingsgroeperingen met een uitgebreid personeelsbestand, zoals het VAS en voornamelijk zoals de BB, bereiken een grotere politieke effectiviteit dan drukkingsgroeperingen die zwak of helemaal niet organisatorisch uitgebouwd zijn, zoals de BBL maar voornamelijk zoals het VOK.

Het officiële karakter dat een drukkingsgroepering weet te bereiken, of de institutionalisatie, is een laatste interne factor voor de effectiviteit van een drukkingsgroepering. De vier onderzochte drukkingsgroeperingen maken allen deel uit van verschillende adviesorganen en commissies, maar het VAS en de BB zijn beide leden van beslissende organen, terwijl de twee zwakkere organisaties dit niet zijn.

De relatie van de vier onderzochte drukkingsgroeperingen met andere drukkingsgroeperingen is een eerste externe factor. Het is duidelijk dat de relaties met andere drukkingsgroeperingen voor geen van de vier organisaties als essentieel gezien worden. De BBL heeft er echter alle belang bij om goede relaties te onderhouden met de ledenorganisaties, omdat deze ook stuk voor stuk kleine drukkingsgroeperingen zijn. Ook het VOK probeert relaties aan te knopen met andere drukkingsgroeperingen, meer bepaald de klassieke vrouwenorganisaties van de zuilen en met de verschillende andere vrouwenorganisaties, maar deze relaties zijn vaak conflictueel. Het VAS en de BB hebben blijkbaar het minst behoefte aan contacten met andere drukkingsgroeperingen. Ze schijnen sterk genoeg te zijn om eisen te doen inwilligen ten aanzien van de overheid.

De relaties met de publieke instanties vormen de tweede externe factor. Wat betreft het parlement is het duidelijk dat enkel de BB rechtstreekse steun krijgt van parlementairen, meer bepaald parlementairen van de CVP die behoren tot het Politiek Comité van de BB. De andere groeperingen kunnen eerder spreken van indirecte steun. In de contacten met de regering, de partijen en de administratie kan men de sterkte van de vier drukkingsgroeperingen aflezen. Het VOK is sterk gericht op contacten met afzonderlijke parlementairen en de BBL concentreert zich voornamelijk op de consultatieve administratie. Het VAS richt zich naar de liberale zuil en de consultatieve administratie, twee politieke instituties die kunnen leiden tot een grote doeltreffendheid van de organisatie. De BB concentreert zich in de relaties met de verschillende politieke instellingen zowel op het niveau van het parlement, als op het niveau van de regering, administratie en politieke partij, met als gevolg een grote macht en invloed van deze organisatie.

De laatste externe factor is de algemene context, waarbij elementen een rol spelen zoals de internationale toestand, de economische situatie, de mentaliteit en de structurele toestand. De invloed van de internationale toestand speelt voornamelijk een rol voor de BB en de BBL. De BB is voor de verdediging van de landbouwbelangen meer en meer aangewezen op de EG, waardoor een goede wisselwerking tussen nationale en Europese organisaties erg belangrijk is voor een grotere effectiviteit. De BBL krijgt in haar acties en drukking meer en meer geloofwaardigheid en erkenning omwille van de steeds vaker voorkomende berichten over de reikwijdte van milieuproblemen. De economische situatie heeft voornamelijk verregaande gevolgen voor het VOK en de BBL die lijden onder de besparingsdruk, waardoor het steeds moeilijker is om subsidies, die noodzakelijk zijn voor het voortbestaan van de twee organisaties, te verkrijgen. De mentaliteit is een factor in de algemene context die voornamelijk van belang is voor het VOK en de BBL als organisaties in het kader van twee sociale bewegingen, de feministische beweging en de milieubeweging. De struc-

turele toestand tenslotte is belangrijk voor de vier organisaties, omdat deze de structurele mogelijkheden en beperkingen voor drukking en invloed aanduidt voor de drukkingsgroeperingen. Het VAS en voornamelijk de BB zijn organisaties die vergroeid zijn met de bestaande structurele toestand, terwijl het VOK en de BBL als twee relatief nieuwe organisaties daarentegen deze structurele toestand veel meer als een obstakel ervaren voor de algemene effectiviteit.

De bepalende factoren wijzen op de essentiële verschillen tussen de twee soorten drukkingsgroeperingen en verklaren de macht en invloed van het VAS en de BB in tegenstelling tot de twee andere organisaties. Het gaat hier om twee totaal verschillende soorten drukkingsgroeperingen: het VAS en de BB zijn twee gevestigde organisaties, terwijl het VOK en de BBL relatief nieuwe organisaties zijn die nog volop in de strijd naar algemene erkenning zijn. Een logisch gevolg hiervan is dat de twee eerste groeperingen gebruik maken en kunnen maken van indirecte en zwaardere directe actiemiddelen en de andere twee organisaties zich beperkt zien tot acties op het vlak van opnieuvorming en informatieverspreiding.

Besluit

Het besluit van het onderzoek is de bevestiging van de hypothese die vooropgesteld werd in verband met de effectiviteit van de vier betrokken organisaties. Sterke, gevestigde drukkingsgroeperingen, zoals het Vlaams Artsensyndicaat en de Belgische Boerenbond, maken voornamelijk gebruik van indirecte drukkingsmiddelen en hebben een grotere effectiviteit. Zwakkere drukkingsgroeperingen, zoals het Vrouwen Overleg Komitee en de Bond Beter Leefmilieu, richten zich daarentegen meer op directe drukkingsmiddelen en bereiken een kleinere effectiviteit. Deze laatsten steunen echter voornamelijk op zwakkere directe actietechnieken, terwijl de sterke drukkingsgroeperingen ook gebruik maken van de zwaardere directe actietechnieken. De bepalende factoren kunnen hierbij de keuze van de drukkingsmiddelen verklaren: het VOK en de BBL kunnen enkel deze actietechnieken toepassen die in het kader van hun mogelijkheden passen, terwijl het VAS en de BB meer ruimte en mogelijkheden hebben voor de keuze van hun actietechnieken. Het is voor drukkingsgroeperingen met andere woorden belangrijk een sterke basis te hebben om efficiënt en effectief actie te kunnen voeren en drukking te kunnen uitoefenen op de overheid, om hun belangen te kunnen verdedigen en hun eisen te doen inwilligen.

Summary: Means of action of some pressure groups and their effectiveness on policy level in Belgium

There is a relationship between the different means of action of pressure groups - aimed at exerting pressure on the national government - and its effectiveness on policy level. Because a theoretical analysis is indispensable for further empirical research, the study first focuses on a general survey of possible means of action. This theoretical scheme is applied to four pressure groups. The analysis of four quite different pressure groups: 'Vrouwen Overleg Komitee', 'Bond Beter Leefmilieu', 'Vlaams Artsensyndicaat' and 'Belgische Boerenbond' shows that the use of indirect means of action produces a greater effectiveness on policy level. But the choice of the means of action by an organisation depends on several determining factors. Following hypothesis can be sustained by this empirical study: stronger pressure groups, like Vlaams Artsensyndicaat and Belgische Boerenbond (because of the determining factors), mostly use indirect means of action and are characterised by a greater effectiveness than the two other organisations.